

PROF. DR. AHMET İNAM*’IN FELSEFİ ARAYIŞLARI

Ahmet İnam'a göre *felsefe* yaşamda bir iş görür ve yaşam alanına uygulanır. Felsefe bu açıdan *kendini arayan bir insana* yardımcı olur. Bundan ötürü A. İnam *felsefeyle dünya görüşü* arasında ilk planda açıkça bir ayrıma yönelmiş görünmemektedir. Ayrıca felsefenin sadece uzman kişilerin veya bilgi akademisyenlerin tekelinde olan bir şey olarak görülmesine karşıdır.

İnam’ın anlayışına göre, *felsefe dile gelen düşüncelerle, fikirlerle* yürütülür ve daha önce bu alanda yapılan çalışmalardan da etkilenir. Felsefe aynı zamanda *kültürden, sanattan, bilimden, din ve teknoloji*den izler taşır. Bunların herhangi birisi belli bir dönem egemenlik kursa da yine de *felsefeler* olarak etkinliklerini devam ettirirler.

Kimi felsefecilerin dediği gibi felsefe aynı zamanda kendi kendisini konu edinebilen bir uğraş alanıdır. Bu bağlamda “*Felsefe nedir?*”, “*Nasıl bir etkinliktir?*” “*Nasıl olmalıdır?*” gibi sorularla uğraşır. Bu nedenle *iç hesaplaşmalarla dolu* bir eyleme biçimidir. “*Ne yapıyorum?*”, “*Ne demek istiyorum?*”, “*Neredeyim?*” sorularıyla namuslu felsefecinin gece uykuları bölünmüş olsa gerek (İnam 2000, 34). Felsefe bu sorularla yaşamın tüm alanlarını sorgular.

İnam'ın bakış açısına göre, birey kendi *kültürünü, kültürleri, doğayı, kendisini, toplumdaki ve dünyadaki yerini* sorgulamalıdır. Bu sorgulama da *felsefe* sayesinde olur. Böylece birey araştırma sonucunda elde ettikleri sayesinde içinde bulunduğu kültürün devinmesine, canlanmasına, diğer kültürler içinde *etkin* olmasına yol açabilir. Kendini arayan genç, kültürünü de arıyordur. Tarihini, inanışlarını, geleceğini arıyordur. Toplumunu arıyordur. Mevlasını, inançlarını, bir ölçüde tartışmaya açık inançlarını bulacaktır. Doğrusu felsefenin işlevi bu olmalıdır.

Felsefeyle sorunlarını çözmek isteyen gencin, felsefeyi *anlayabilen bir kafa yapısı* taşıması gereklidir. İnam'a göre eğer bu nitelik yoksa felsefe ona beklentileri doğrultusunda yardımcı olamayacaktır. Felsefe her derde deva *Lokman Hekim*'in ilacı değildir. Her sorunu da çözemez. Çözüm yaşama ustalığında, becerisinde yatıyor. Yaşama ustalığı için bilime, felsefeye, kültürümüze, kültürümüzde duyduğumuz duyarlılığımıza ve bu duyarlılığımızın yanında başka erdemlere ihtiyaç var. Genç bilge kişi, felsefecilerin yaşamlarını örnek alabilir. Doğrusu felsefenin yaşamda nasıl kullanılabileceği bu işi becerebilmiş yaşam ustası felsefecilerden öğrenilebilir. Aksi takdirde felsefe iç karartıcı kavram tartışmalarından öteye gidemez. Çoğunun ileri sürdüğü gibi yaşamla ilgisi olmayan kuru bir meslek alanı olur. Felsefecinin çözümleri; *hazır reçeteler* vermez konuşur, konuşturur, dinler, değişik seçenekler önerir. Bu açıdan İnam'ın özlediği felsefe,

değişik felsefelerle beslenen, tartışan, eksik ve gediklerini gören, buna rağmen inancın kaçınılmazlığını vurgulayan bir felsefedir. Açıktır, saklamaz, içtendir. Bu tavır değişik yaşama biçimi ile karşılaşan gencin yaşama ustası olmasına yardımcı olabilir. Ama yaşama ustalığını garantileyemez. “Neden garantileyemez?” sorusuna, bu tavırla kendini arayan gencin kendisi yanıt bulmalıdır (İnam 2000, 39). Felsefe yine sorunlarımızın üzerinde konuşabilmeyi ve bu sorunlarımızın kavramlarla ilgili köklerine inmeyi, kavram ile yaşam arasındaki ilişkiyi algılamayı, kendimizi aramayı sağlar. Yani kendimizle dış dünya arasında açık ve seçik bir hesaplaşma, *konuşma sürecinin* oluşmasına yardımcı olur.

İnam ayrıca felsefi arayışında *felsefe ahlakına* da değinir. Felsefi düşüncenin ahlakına gelince; bu düşünce birçok okura tuhaf gelebilir, hatta onu rahatsız edebilir, “Düşüncenin de ahlakı olur muymuş” diyebilirler.

Düşünce ahlakı bağlamında İnam, felsefi kişinin içinde bulunduğu topluluğa ya da topluluklarla bağ ilişkisinde ortaya çıkan iki (2) temel yükümlülükten söz etmektedir. Bunlar; “*Birincisi, felsefi temel görüşlerimizin farkına varmak yükümlülüğüdür. İkincisi, bu farkına vardığımız temel görüşlerimizi önce kendimize, uygun olursa hele becerebilirsek karşımızdakine itiraf edebilmektir.*” (İnam 2000, 27). Çünkü İnam'a göre felsefe tarihi açısından açık sözlü olmak *erdemdir*. Felsefeci kesinlikle karşısındakine ne pahasına olursa olsun ikna etmeye çalışan bir reçeteyi değil, çıkmazlıklarını, zayıflıklarını, temel inançlarını açıkça söylemeyi bilen bir kişidir. *Felsefi kişi* felsefe yapabilen, görüş bildirebilen, kavram tartışması, yorumlanması, çözümlenmesinin üstesinden gelebilen, *felsefi duyarlılığa* sahip bir *felsefe işçisidir*. Felsefi kişinin tasası, kaygısı olmalı ancak bu, kendimizi tahrip etmeye götüren kaygılardan uzak, gediğimizi onarmaya yarayacak, bize felsefi coşku verecek bir tasa olmalıdır. Baştan beri düşünme, dile getirme, yaşama, eyleme ilişkilerinin ve bu ilişkileri oluşturan öğelerin birbirine ne kadar sıkı sıkıya bağlı olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır.

İnam'ın felsefi kaygılarını üç öbekte ele alabiliriz. Bunlar: 1- Düşüncemize ilişkin kaygılar, 2- Felsefi kişiliğimize ilişkin kaygılar, 3- Felsefi topluluktaki yerimize, bu topluluk karşısındaki tutumumuzla ilgili kaygılar. İnam, kaygıları dile getiren felsefeden yanadır. Bu tutum felsefe işçiliğinde, belki bir çarpıklığa yol açabilir. Felsefi çalışmaların sağlıklı bir şekilde yürütülmesini engelleyebilir. Ama esas sorun bunun *ölçüsünü* bulabilmektir. Onun kaygısı *sağlıklı felsefe* yapma çabasının kaygısıdır.

Özellikle bizim kültürümüzde kendini saklamayı iş edinmiş adamların tutumuna karşı, bir tavrın geliştirilmesini savunur. Kaygılarını çalışmalarına karıştırmalı. Felsefeciler olarak biz, bu kaygılarımızla felsefe yapmalıyız. Düzmece “nesnellik” tutumundan

kaçınmalıdır. Bu şu anlama alınmamalıdır: Söylediğim her şey birinci tekil şahıslarla söylendiği için *özneldir*, başkalarıyla paylaşılacak denli yalnız bana özgüdür (İnam 2000, 31).

Kısacası eğer yaşamımızın felsefesizleşmesine izin vermeyeceksek, felsefeye saygımız varsa, onu yüzyıllardır süregelen felsefe tarihine yakışır biçimde sürdürecekseniz *felsefe ahlakı* üzerinde düşünmeliyiz.

İnam açısından herhangi bir insan etkinliğinin, ürününün arkasını yoklamaya kalktığımızda ne denli felsefeden uzaklaşsanız da gözlerinizin dayandığı dayanak gereği, felsefeyi başlatıcı *çıplak felsefe* gereği, felsefenin içindedir. Felsefenin ardında daima bir felsefe vardır. Bu yanıtın dayanakları da çıplak felsefedir. *Çıplak felsefe* ise yüzyıllardan beri birçok felsefecinin anlatım biçimini oluşturan temellendirmelerinden önce gelen, temellendirmelerimizin üstüne kurulduğu, işlenmemiş, ham, giyinik olmayan felsefedir. Çıplak felsefe, felsefeye başladığımız yerdir. İçinde bulunduğumuz kültürün, zaman diliminin, kişiliğimizle, inanç ile tavrımızla ilgili en can alıcı özelliklerimizi barındıran, felsefe ahlakımızı “aşikâr” kılan, temel kaygılarımızı göz önüne seren felsefe. Belki o nedenle giyinik olmayı seçiyoruz. O nedenle çarpıklıklarımızı onarabilir, herkese kabul ettirebilir bir şekilde sunabiliriz.

Düşünürümüz, çıplak felsefeden hareketle yavaş yavaş felsefeye geçmekte. Yani henüz işlemediğimiz, bize malzeme oluşturacak bir felsefeye. İnam'a göre biz burada bir soyutlama yapmaktayız, yani karmaşık bir insan etkinliğinden felsefe yapmaktayız. Bundan ötürü bu söylediklerimizin sırası değişebilir. Belki de kendimizi bir anda giyinik bulabiliriz. Örneğin bildiğimiz yabancı diller, bizi o kültüre götürüyor, malzememiz hazırlanıyor, ham felsefe işlenmeye başlıyor. Ontolojik, epistemolojik, felsefi anlamda ahlaksal görüşlerimiz oluyor.

Felsefe, İnam açısından bir *olanak araştırması*, düşünebilme, anlayabilme, anlatabilme olanağından biridir. Zaman zaman felsefecilerin kullandığı anlatım olanaklarından biri “Platon'un mağarası”, “Descartes'in balmumu”, “Lock'un bir “Oda” olan “Zihni”, Jaspers ve Heidegger'in “Yol” u, Wittgenstein'in “Sinek Şişesi”...

Ancak İnam felsefede resim yapmayı, salt bir benzetme, mecaz olmanın ötesinde düşünür, çünkü felsefede resim yapma, kavramlar arası bağlantı yapılmasını, bağlantıların işleyişini, başka bir alana kaydırarak, bu olanların olanaklarını kullanarak anlatma çabasıdır. Bir olanak araştırması peşindeyse bir olanağı yokluyoruz demektir. Yoksa her alanın kendine özgü özellikleri vardır. Yalnız bir olanak araştırması olarak felsefe ressamı,

fantazinin ve resmin sağlayabileceği özgürlüğün felsefedeki işleyişin farkındadır. Böylece felsefede gözümüze çarpmayan, kaçırdıklarımızı yakalama şansına sahip oluruz.

Yine felsefecimize göre, felsefe bir *yol* üzerinde yapılır ve yolun geçeceği arazide *kültürümüzle* verilmiştir (İnam 2000, 15). Felsefeci bu yolu, verilen kültür arazisi üzerine yapacaktır. “Yollar bizden önce yapılmıştır ve kenarlarında aydınlatıcı alevler, önlerinde ustalar vardır. Yol gösteren sorulardır ve yanıtları da sönmüş ateşin külleridir. Yolda meşaleler ya da çırılar kendilerini aydınlatmıştır. Bundan dolayı bu yolda yürüyenlerin ateş taşımaya gerek yoktur. Gidilecek yolda önceden bulunmuştur ve bu yolda ya tek tek yürünecek ya da grupla. Yolda bulunan bilimin projektörleri, bu yoldaki araştırmacıları ışıklarıyla aydınlatacaktır. Ayrıca bu yolda çırısı çabucak sönmüş, karanlıkta yolunu kaybetmiş, şaşkınlıktan soluğu tükenmiş şaşkınlara da rastlamak mümkündür. Bu yolda kimileri yürüyemeyecek ve yolun ortasında veya kenarında çalı çırpıdan ateş yakıp başında duracaktır. Kimileri tulumbacı rolünü üstlenerek nerede bir ateş varsa orayı söndürecekler. Bu tulumbacılar tez elden yanıt peşinde olanlardır. Bu yolda yürümek yerine balonla uçmayı deneyenler de olabilir. Onların işi çok zor. Çünkü altlarındaki ateşten tutuşabilirler ve rüzgârla aydınlıktan uzaklaşabilirler. Bunlar rüzgârın nereden geldiğini bilemezlerse yönlerini de bulamazlar. Felsefede kibrit yoktur, ateş ateşle beslenir. Ateşi diri tutmak gerekiyor. Ateş alış verişi yapmak ve tek yürümek zordur. Felsefi söyleşi ateş alış verişini bu yolda kolaylaştırır.”

Yeniden ne var felsefenin ardında dediğimizde, *ateş ve karanlık* birbirini besleyen, birbirinden ayrılmayan, ayaklarımızın bastığı toprağı tanıma çabasıdır. Bu çabada tartışma, haberleşme, eleştiri, ateşlerin yeniden yakılması ve söndürülmesi vardır. Aslında bu yolda yürümek için bunlar kaçınılmazdır. İnam'a göre, felsefenin bağı felsefenin içindedir yani giyinik işlenmiş felsefededir. Kendisi de yıllardır giyeceği giysiyi aramaktadır. İnam bunu bir paradoksal görünüme rağmen, alışılmış anlatım biçimlerini zorlasa da felsefenin içinde görmektedir.

Ahmet İnam'ın peşinde olduğu, oluşturmaya, keşfetmeye çalıştığı felsefe anlayışı; diğer felsefe yapma yolları ve anlayışlarıyla onlardan farklı bir yapı taşıyacak ve bütünleşecek şekildedir. İnam bu anlamda evrensele çıkışı arayacak, kullandığı kavramlar, terimler, ele aldığı sorunlar, çözüm arama yollarını *ortak ana felsefe tabanı* üstünde geliştirmeye çalışacaktır. Öz itibarıyla bu kültürde bu dille duyup, düşünen biri olarak Ahmet İnam'ın felsefesi *ona özgü, topluma özgü ve bize özgü* olacaktır.

İnam, kaynağını Türkçe düşünme ve duymaktan alıp, kültür tarihimize eğilerek oradan ipuçlarından hareketle, orada keşifler yaparak, yapılmış keşiflerden istifade edip,

orada keşfedemediğini şimdiki yaşamdan hareket ederek bulacak veya bulmaya çalışacaktır.

Felsefecimiz, bu yolda tarihimizden, kültürümüzden, alışkanlıklarımızdan gelen felsefeyi engelleyici dirençleri felsefi yazılarıyla açmaya çalışmaktadır. Özellikle son yıllarda ülkemizin insanının içinde olduğu *pragmatik zihniyet yapısından* kurtulmaya ve yaşayışımızdaki tembellikten, uyuşukluktan, basma kalıplıktan, çözümleri sadece dışarıdan aramaya yönelik tutumdan ayrılarak, bu yolda ilerlemeye çalışmaktadır. İnam'ın bu felsefesi eleştirel, atak, sorular ileri süren ve belli bir felsefe namusu sorumluluğu içinde olan bir felsefedir.

İnam'ın penceresinden *felsefe*; kendi insanına, toplumuna, tarihine, kültürüne açık olduğu gibi farklı duyuş, görüş, anlatışları dinlemeye hazır, bilimdeki gelişmelere kulağını verecek, değişen olgulardan, olgu yorumlarından, teoriden gelen sesleri dinlemeye istekli, karşı görüşlerin, kendi görüşlerinin gelişmesi için gerekliliğinin farkında olan, kendi dünyasını, düşünce düzenini, sistemini koruyarak, hemen vazgeçmeyerek, kendi iç zenginliğini ve derinliğini oluşturmaya yöneliktir.

Eleştirel, atak, sorumlu, açık, ısrarlı, dayanaklarının hesabını verebilen, vermeye çalışan, bu çabasındaki sıkıntıları fark eden bir felsefe anlayışıyla geliştirilecek felsefedir umudu (İnam 2000, 20).

“Felsefe zaman zaman denetime, zaman zaman gönüllemeye yardım etmiştir, edecektir. İnsanlar gönüllemeyi yüzlerce yıl inanç sistemleriyle kurmaya çalıştılar.

Sonuç olarak, İnam'a göre felsefe bir *tavır*la başlar. Kendine özgü iç işleyişe sahip *araştırmalarla* sürer. Felsefe varlığı ele alıp varlık araştırması yapabilir. Yaşantıları inceleyip, fenomenolojik araştırmalar gerçekleştirebilir. Bunlar rastgele, her felsefecinin keyfine, zevkine bağlı araştırmalar değildir.

Kısacası felsefi tutumun sağlıklı biçimde yürütülmesi gerekir (İnam 1993, 57).

Ali ESEN

* Ahmet İnam, 1947 Afyon-Sandıklı'da doğdu. 1971'de ODTÜ Elektrik Mühendisliği Bölümünü bitirdi. 1980'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde "Edmund Husserl'de Mantığın Yeri" başlıklı teziyle Felsefe Doktoru oldu. 1989 yılından beri ODTÜ Felsefe Bölümünde Felsefe Profesörüdür.

İnsanın bedeni, duyguları, aklı ve çevresiyle nasıl bir arada yaşayabileceği sorusu çerçevesinde dönen, kendimizi anlatmanın, anlamının, kendimizle ve öteki insanlarla anlaşmanın zorluklarını yorumlamaya çabalayan *Gönül Felsefesi* adını verdiği bir yaşam biçiminin hakkını vermeye çalışırken çilesini çekiyor.

Yurtdışı ve yurt içi dergilerde yayımlanmış iki yüzü aşkın makalesi olan İnam'ın yayımlanmış bazı eserleri şunlardır:

- *Teknoloji Benim Neyim Oluyor?* (Alamuk Yay., Ankara 1993)
- *Edmund Husserl Felsefesinde Mantık* (Vadi Yay., Ankara 1995)
- *Düşten Düşünceye* (İmge Yay., Ankara 1996)
- *Filiz Nerdesin?* (Tez Yay., İstanbul 1997)
- *Hıyaran* (Vadi Yay., Ankara 1997)
- *Yolculuk Hazırlıkları* (Pan Yay., İstanbul, 2000)
- *Bilimin Binbir Yüzü* (Vadi Yay., Ankara 1999)
- *Dünya Gönülden Gönüle* (ODTÜ. Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. –METU PRESS- Yay., Ankara 1999)

KAYNAKÇA

İnam, Ahmet, *Teknoloji Benim Neyim Oluyor?*, Alamuk Yay., Ankara 1993.

_____, *Yolculuk Hazırlıkları*, Pan Yay., İstanbul 2000.